

УДК 172.4

КОВАЛЬСЬКИЙ ГРИГОРІЙ,*кандидат філософських наук, доцент,**Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця*

КОНЦЕПЦІЯ МИРУ В СВІТЛІ ВІЙНИ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена філософському осмисленню теорії війни та миру. Висвітлено гібридні форми інформаційного впливу з метою розпалювання ворожнечі між народами, через підміну смислів формування необхідної для агресора реальності, взяття під контроль нарративу властивому соціальному середовищу Східної України, встановлення деформованих світоглядних орієнтирів. Розглянуто поняття "мир" в методологічній парадигмі конфліктології, теорії (не)насильства, теорії війни та інших теоріях. Запропоновано інформаційний інструментарій встановлення миру на Сході України: забезпечення домінування України в інформаційній сфері регіону досягається шляхом впливу за принципом "soft power"; організація стратегічної комунікації принципово відмінної від пропагандистських методів інформаційного впливу агресора; асиметрична проактивна інформаційна позиція держави забезпечить встановлення домінування українських інформаційно-психологічних впливів, технологій політичного та суспільно-культурного характеру.

Ключові слова: *теорія війни; теорія миру; інформаційне суспільство; інформаційний інструментарій; інформаційна війна; гібридна війна; війна смислів.*

Постановка проблеми. Воснні події в Україні останніх років поставили гостре питання напрацювання методології встановлення миру та знаходження відповідного інформаційного інструментарію. Концепція миру має складну структуру у вигляді діалектичної єдності та протиріччя двох понять "війна" та "мир". Гібридні форми запровадження воєнної нестабільності з подальшим переростанням у гарячі форми війни характеризуються різним співвідношенням відповідного інформаційного і збройного інструментарію. Всебічне поширення інформаційних технологій в умовах нового типу суспільства зумовлює їх використання в усіх сферах життя, зокрема й у військовій. З підвищенням значення в житті суспільства мережевих складників поневолення народу стає можливим у разі взяття під контроль нарративу властивому певному соціальному середовищу, який формує його складники, структуру і світогляд. Тому розуміти інформаційний інструментарій необхідно не тільки як трансляцію, але і як організуючий елемент соціальної системи. Саме тому нині особливого значення набуває концепція "миру".

З наведеного випливає **мета статті**, яка полягає у дослідженні методик впровадження філософської концепції "мир" в умовах "гібридної" війни на Сході України.

Методологія роботи полягає у застосуванні принципів неупередженості, детермінізму, міждисциплінарного підходу. Дослідження теми передбачає використання методів формалізації, узагальнення, класифікації, систематизації, екстраполяції.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження теорії миру переважно відбуваються в межах конфліктології, теорії (не)насильства, теорії війни тощо. Моральні аспекти війни та миру піднімав філософ І. Кант, наголошуючи, що існування сильної армії однієї держави неодмінно викличе бажання інших держав мати більш сильну армію. Будь-яке військо завжди становить загрозу іншим, тому постійні армії мають зникнути. У праці "До вічного миру" І. Кант пропонує встанов-

лення дня прощення за гріхи, заподіяні війною. Виходячи з наведеного філософ наголошує на моралі, як принциповій складовій процесу досягнення миру [7].

Враховуючи міждисциплінарність, аксіологічні та соціальні аспекти теорії, методологічною особливістю поняття "мир" виступає дослідження самого конфлікту, де мир є лише методом уникнення війни, встановлення умов суспільного блага, запровадження соціальної справедливості. Для дослідження феномену "мир" у 1958 р. Й. Гальтунг утворив Інститут дослідження миру в Осло, який був одним з перших сучасних центрів вивчення даної проблематики. Головними інструментом досягнення миру європейські науковці визначили недопущення війни [12]. Дослідження поняття "мир" з наступним формулюванням відповідної концепції вчені спрямовують на ментальні зрушення розуміння цих процесів, переходу до позитивного бачення досягнення миру, творення з ворога друга, або досягнення нейтрального ставлення до себе.

Розгляд понять "війни" та "миру" крізь призму природних якостей людини, її психіки та утвореного нею психпростору, є сучасним напрямом теорії миру. Так, проф. О. Базалук ставить в основу методологічного базису теорії війни та миру методологію геофілософії, включно з методами політичної філософії, культурології, етнології, економіки, географії, нейрофізіології, психології та соціальної філософії. Як закономірні прояви ускладнення структури та функцій нейронних ансамблів підсвідомого й свідомості, війна та мир є способами досягнення регуляторного компромісу між проявами активного начала, яке закладено в основу психіки людини та впливами зовнішнього простору, природним відбором між ускладненими потребами психпростору (сукупність психік в межах Землі) та можливостями їх задоволення, між проголошенням ідеї, яка об'єднує психпростір, та можливістю її реалізації. Війною та миром регулюється якісний склад та прояви психпростору, знижується кількість психік, які за структурою схильні до

агресії, збільшення чисельності психік, націлених на інтеграцію і кооперацію. Протягом останнього століття вчені спостерігають, як війна та мир ускладнюють структуру та функції психіки, що приводить до зміни якісного складу психоспростору Землі в усіх його проявах [2].

Значний внесок у дослідження проблеми миру в контексті гібридної війни на Сході України зробили філософи Донецького національного університету імені Василя Стуса [4; 5; 9; 10; 13]. Автори наукової монографії про "гібридну" війну [3] описують її як війну новітню, комбінацію конвенційних, іррегулярних й асиметричних засобів, що включають в себе постійну маніпуляцію політичним та ідеологічним конфліктом. А також залученням сил спеціальних операцій і конвенційних збройних сил, агентів розвідки, політичних провокаторів, представників медіа. Автори інтерпретують смисли інформаційного протистояння з акцентом на гібридній агресії РФ проти України [3]. До питання війни та миру долучились й інші закордонні та вітчизняні дослідники [1; 8; 11].

Виклад основного матеріалу. Методологічний плюралізм у дослідженні поняття "мир" дає можливості всебічного вивчити проблему з наукової точки зору, опрацювати прикладні аспекти, виробити практичні рекомендації запобігання воєнних конфліктів та припинення вже розпочатих воєн. Методики попередження конфліктів в Україні будуть актуальними і в майбутньому, оскільки вплив зовнішніх факторів на розвиток українського суспільства експертами прогнозується на довгий період. Нині актуально для Сходу України є методологія припинення вже існуючих воєн. Зокрема й питання моральності війни та психоспростору українського суспільства. Ментальний та освітній рівні проблеми встановлення миру набувають ваги з огляду на гібридні інформаційно-сміслові впливи на суспільство. Наша держава чи не перша в світі зіткнулась з проблемою організації оборони в умовах інформаційного суспільства. Сьогодні у військовій сфері відбувається перехід від поняття "інформаційна війна" до понять "війна знань", "війна смислів". Війна на Сході України пройшла декілька стадій: політичне протистояння в Києві, викликане порушенням прав громадян; громадянське протистояння, що підігрівалося зовнішніми силами та спричинило проведення антитерористичної операції; бойові дії. Повернення конфлікту в громадянську, а краще політичну стадію відверне остаточні процеси схизмогенезу українського соціуму [3, с. 136].

Використані агресором інформаційно-психологічні технології інформаційної війни мають екзогенний вплив на психіку і свідомість людей в тимчасово окупованих районах держави, з метою впровадження і вкорінення у пам'яті необхідних ідеологем, міфів і установок, формування стереотипів поведінки та прийняття рішень, каналізації настроїв, почуттів, волі. У пропаганді миру на сході українській державі необхідно виходити з позитивного підходу до осмислення подій війни. Симетричне використання російських технологій маніпулювання масовою свідомістю матиме негативний результат. "Soft power" у вигляді забезпечення блокованих окупантом технічних можливостей передачі інформації в сукупності просуванням ідеї миру дадуть позитивний результат [10, с. 136].

Дж. Аркілла вважає, що превентивні удари є єдиним засобом забезпечення безпеки держави в "інфосфері", основою якої є "soft power". У розумінні Дж. Ная "soft power" є політикою досягнення переваг з використанням інформаційно-психологічних впливів і технологій політично-пропагандистського та суспільно-культурного характеру. З іншого боку, цей вид сили має культивувати

почуття симпатії, привабливість ідеалів та позитивного прикладу, що дає можливість досягати бажаного результату шляхом формування в об'єкта впливу необхідних бажань, очікувань та преференцій. На думку Л. Роланда і Т. Вейна, "soft power" має бути спрямована не на зміну сприйняття, а на зміну поведінки. Китайський принцип гармонії, "мудрої сили" є прикладом створення системи стрижневих соціальних, культурних та національних цінностей [3, с. 158-159].

Застосування Україною інформаційного потоку з використанням маніпулятивних технологій у відповідь на російську агресію матиме негативні наслідки - руйнування основ демократії. Потрібна не реактивна, а проактивна інформаційна позиція, оскільки значна частина українського суспільства не сприймає пропагандистської діяльності влади. Нині комунікаційна діяльність офіційних структур переважно вичерпується реакцією на пропаганду противника. Інформаційна війна вимагає асиметричного підходу в організації інформаційної оборони України [6].

Дієвим механізмом поширення ідеї миру є організація стратегічної комунікації, яка принципово відрізняється від методів інформаційного впливу російського агресора. Стратегічна комунікація є інтеграцією досліджень сприйняття аудиторії та зацікавлених сторін з урахуванням отриманих результатів під час планування та реалізації політики миру. Вони спрямовані на делегітимацію пропаганди війни противником у спосіб набуття підтримки й визнання з боку місцевого населення, електорату своєї країни, міжнародної громадськості та інших цільових груп. Сутність стратегічних комунікацій полягає у формулюванні для різних цільових аудиторій меседжів, які не конфліктують між собою та беруть до уваги ймовірні наслідки сприйняття конкретного меседжу іншими цільовими групами [6, с. 78]. Змістовим ядром стратегічних комунікацій є формування нарративу мирної тематики, що включає в себе переконливу сюжетну лінію, яка може пояснити події аргументовано, з якої можна дійти висновків щодо причин знаходження держави в конфлікті, значення цього становища та перспективи виходу з нього. Саме на такий вид комунікацій - гармонізацію тем, ідей, образів, дій, має бути націлений інформаційний концепт миру в Україні. Цей вид інформаційної діяльності характерний для західних країн та військово-політичних блоків [6, с. 79].

Український народ не один раз ставав обличчям перед масштабними військовими загрозами та взаємовиключними за можливостями суперниками. Історія показує, що складні військові події в Європі вогняною хвилею прокочувалися територією України. Саме в такі моменти народ отримував єдність задля протистояння ворогові, а самі війни для підкреслення згуртованості отримували назви "Визвольна" або "Вітчизняна". Нинішня війна не є виключенням - є агресор, є об'єкт агресії, і для більшої мобілізації українського суспільства задля встановлення миру варто нагадати про подібні історичні моменти, неминуче завершення війни і встановлення миру. Застосування понять "Визвольна" або "Вітчизняна" по відношенню до російсько-української "гібридної війни" є виправданим кроком як і під час самої війни, так і в майбутніх наукових дослідженнях та історіографічних трендах. А також, закріплення їх або на законодавчому рівні, як це було зроблено з визначенням офіційної дати початку російської агресії, або впровадження в повсякденний обіг за допомогою громадського та наукового дискурсу [3, с. 163].

Важливим є формулювання концепції культурно-ідеологічного розвитку українського суспільства, що дасть

пояснення мети, заради якої український народ проходить такі важкі випробування війною, та напрямів посявоєнного мирного розвитку держави. З підписанням угоди про асоціацію з ЄС Україна зробила культурно-ідеологічний вибір цивілізаційної направленості розвитку українського суспільства. Нова геополітична реальність пострадянського простору - це Україна як центр консолідації західної частини євразійського "хартленду" та джерело європейських цінностей для цієї частини постімперської території. Політично Україна віддаляється від РФ, на сьогодні сформовано принципи різні державні моделі, політичні системи та тренди подальшої еволюції цих моделей (РФ до закріплення авторитарної моделі, Україна до поліцентричності влади); ідеологічні вектори державності (Україна - національний проект, РФ - проект православної імперії за принципом інерції пострадянської легітимності); механізми встановлення влади президентів і, відповідно, ресурсів легітимації (в Україні - думка народу, в РФ - консенсус еліт) [9, с. 12].

Не останню роль у встановленні миру відіграє економічна складова, оскільки власне благополуччя простим громадянином завжди ставиться на перше місце. Конфлікт з сусідньою державою є війною за право залишити неефективні сировинні економічні моделі та громіздкі політичні системи, які забезпечують функціонування тіньового корупційного авторитарного владного порядку в державі. Європейський вибір України цілком обґрунтований історичною практикою та усвідомленням європейської приналежності українського народу в культурній і ментальній площині.

Європейська суспільна модель будувалась на традиційній основі та поступовому усвідомленні новаторських схем розвитку суспільства. Цей шлях має складний досвід, що містить поразки і перемоги, здобутки і втрати. Вершиною європейської моделі цінностей є демократія і законність, права, рівність та свобода людини. Шлях до усвідомлення власної свободи базується на культурі й традиції європейських народів, які пройшли його від правоконсервативної, через ліберальну, до соціал-демократичної суспільної системи, постійно стикаючись з вічною боротьбою консервативних та прогресивних тенденцій. Хоча європейська спільнота переживає інституційну, та навіть екзистенційну, кризу ця модель суспільного устрою залишається взірцем для народів Європи, що проходять шлях розвитку й становлення. Тому сьогоднішня криза є природною, лише черговим випробуванням на шляху формування нових форм існування в умовах інформаційного суспільства та агресивного зовнішнього середовища з іншою цивілізаційною й ментальною складовою [13, с. 103].

Інформаційна доба відрізняється змінами у всіх сферах соціального буття соціуму. Утворюються нові форми суспільства, відбувається реструктуризація виробничих відносин, влади й досвіду, на яких ґрунтується культура суспільства. ставленням до інноваційних процесів у ньому. Основою сучасного розвитку української держави поступово стає формування інноваційного середовища, яке продукує різні сфери суспільства. Соціокультурні зміни зумовлюють пошук моделі суспільних структур, створення соціальних форм, що забезпечать ефективне функціонування суспільства.

Висновки

Таким чином, формування інформаційного концепту "мир" в умовах російської агресії є принциповим питанням не тільки припинення воєнних зіткнень, а й організації оборонної стратегії України. Протягом сво-

го існування український народ не раз ставав східним оборонним валом Європи, який зупинив просування азійської загрози через європейський простір. Визначення сутності застосованих проти України технологій ведення війни нового покоління характерних інформаційному суспільству, з'ясування механізмів протидії інформаційним впливам, які ще не застосовувалися в світі в таких масштабах, формування сталості історичного розвитку українського народу в родині європейського суспільства є головними чинниками формування українського концепту "мир", покликаного до заповнення інформаційних та культурно-ідеологічних лакув, які сформувались в Україні протягом останніх десятиліть.

Зараз в Україні відбувається інволюція смислів, пропаганда будується на ідеї повернення радянських штучних смислів і ментальних конструктів. Утримання суспільства в цих інформаційних конструктах допомагає агресору підтримувати у віртуальній площині залежність людини від влади - ініціативний, економічно активний громадянин менш залежний від держави. Нині основним завданням української держави є визначення основних передумов забезпечення і збереження миру, пошук підґрунтя для вирішення конфліктних ситуацій, розробка форм раннього попередження щодо небезпечних форм конфліктів, а також віднайдення ненавільницьких засобів залагодження конфлікту, який уже розпочався. Встановлення миру повинне забезпечити доконечний розвиток українського суспільства на основі цінностей європейського гуманізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Мир і війна між націями. К.: МП «Юніверс», 2000. 686 с.
2. Базалук О. А. Теорія війни и мира. Геофілософія Європи. К.: МФКО, 2016. 246 с.
3. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія. Вінниця, 2017. 412 с.
4. Додонова В.І., Додонов Р.О. Монолози про Донбас. Вибрані праці з проблематики східноукраїнського конфлікту. К.: ПП Халіков Р.Х., 2018. 336 с.
5. Додонов Р.О. Світовий досвід постконфліктної реабілітації та замирення в контексті подій на Сході України. *Нова парадигма*. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. Вип. 129: 15-25.
6. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналітична доповідь. За заг. ред. А. Баровської. К.: НІСД, 2016. 109 с.
7. Кант И. К вечному миру: философский проект. Соч.: В 8 т. Т. 7. М., 1994.
8. Капто А. С. Философия мира: истоки, тенденции, перспективы. М., 1990. 432 с.
9. Ковальський Г. Є. Аксиологічна площина зовнішніх чинників інформаційного протистояння в Україні. *Intercultural Communication*. № 1. 2017: 5-14.
10. Ковальський Г. Є. Філософська концепція державності України в сучасному інформаційному просторі. *Intercultural Communication*. № 1. 2018: 133-147.
11. Спиридонова В. И. Ценностный аспект проблемы мира. *Мир как проблема человека*. Под ред. Мшвениерадзе В.В. М., 1990: 50-51.
12. Федина С.Р. Теорія миру в системі наукових досліджень міжнародних відносин. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/filoso_fija_politologija/articles/fedynas-r-theories-of-peace-in-the-system-of-scientific-research-of-internatio_17205.pdf (Дата зверення: 10.01.2018)
13. Dodonov R., Kovalskyi H., Dodonova V., Kolinko M. Polemological Paradigm of Hybrid War Research. *Philosophy and Cosmology*. Volume 19. 2017: 97-109.

Ковальський Григорій,

кандидат філософських наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, г. Вінниця

КОНЦЕПЦІЯ МИРА В СВЕТЕ ВОЙНИ НА ВОСТОКЕ УКРАЇНИ

Стаття посвячена філософському осмисленню теорії війни і миру. Освітлені гібридні форми інформаційного впливу з метою розжигання ворожби між народами, подмени смислов с целью формирования необходимой для агрессора реальности, взятие под контроль нарратива причесого социальной среде Восточной Украины, навязывание деформированных мировоззренческих ориентиров. Рассмотрено понятие "мир" в методологической парадигме конфликтологии, теории (не)насилия, теории войны и других теорий. Предложено информационный инструментарий установления мира на Востоке Украины: обеспечение доминирования Украины в информационной сфере региона достигается путем воздействия по принципу "soft power"; организация стратегической коммуникации принципиально отличной от пропагандистских методов информационного воздействия агрессора; применение асимметричной проактивной информационной позиции государства, которая обеспечит установление доминирования украинских информационно-психологических воздействий, технологий политического и общественно-культурного характера.

Ключевые слова: теория войны; теория мира; информационное общество; информационный инструментарий; информационная война; гибридная война; война смыслов.

Kovalskiy Hryhorii,

candidate of philosophical sciences, associate professor

Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia

THE CONCEPT OF PEACE AND WAR IN THE EAST OF UKRAINE

The article is devoted to the philosophical comprehension of the theory of war and peace. The hybrid forms of informational influence are illuminated to incite hostility among peoples, by substituting the meanings of the formation of the reality necessary for the aggressor, taking control of the narrative to the proper social environment Eastern Ukraine, and establishing deformed ideological landmarks. The concept of "peace" in the methodological paradigm of conflictology, the theory of (non)violence, the theory of war, and other theories are considered.

Establishing peace cannot take place without understanding the foundations of a "hybrid" war. The information-psychological technologies of the information warfare have an exogenous influence on the psyche and consciousness of people in the temporarily occupied areas of the state are used by the aggressor, in order to introduce and rooted in the memory of the necessary ideologues, myths and installations, the formation of stereotypes of behavior and decision making, sewage of sentiment, feelings, will. In promoting the peace in Eastern Ukraine must proceed from a positive approach to comprehending the events of the war.

An information tool for establishing peace in the Eastern Ukraine is proposed. The need to ensure Ukraine's dominance in the information sphere of the region is achieved through the influence of the "soft power" principle. "Soft power" should cultivate a sense of sympathy, an attraction of ideals and a positive example, which enables to achieve the desired result by forming the desires, expectations and preferences in the object of influence. "Soft power" should be aimed not at changing perceptions, but in changing behavior.

The asymmetric proactive information position of the state will ensure the domination of Ukrainian information and psychological influences, technologies of political and socio-cultural character. The organization of strategic communication is fundamentally different from the propaganda methods of the information influence of the aggressor.

Key words: the theory of war; the theory of peace; information society; informational toolkit; information warfare; hybrid war; war of meanings.

REFERENCES

1. Aron, R. (2000). Peace and war between nations. *Universe*, Kyiv, 686 p. (ukr)
2. Bazaluk, O. (2016). Theory of War and Peace. The Geofilosofy of Europe. MFKO Press, 246 p. (rus)
3. Hybrid war: in verbo et in praxi: Vinnytsya, 2017. 412 p
4. Dodonova VI, Dodonov R.O. Monologues about Donbass. Selected works on the issues of Eastern-Ukrainian conflict. K.: Publisher Ruslan Khalikov, 2018. 336 p.
5. Dodonov R.O. World Experience of Post-Conflict Rehabilitation and Restoration in the Context of Events in the East of Ukraine. *New paradigm*. K.: View of the NPU named after MP Drahomanov, 2016. Vip. 129: 15-25.
6. Information challenges of hybrid war: content, channels, countermeasures: analytical report. K.: NISS, 2016. 109 p.
7. Kant I. To the eternal world: a philosophical project. T. 7. M., 1994.
8. Kapto A. Philosophy of the world: origins, trends, perspectives. M., 1990. 432 p.
9. Kovalskiy Hr. Axiological Dimension of the External Factors of Informational Confrontation in Ukraine. *Intercultural Communication*. № 1. 2017: 5-14.
10. Kovalskiy Hr. Philosophical Concept of Statehood of Ukraine in the Modern Information Space. *Intercultural Communication*. № 1. 2018: 133-147.
11. Spiridonova V. The value aspect of the problem of the world. *The world as a human problem*. M., 1990: 50-51.
12. Fedina S. Theory of Peace in the System of Scientific Researches of International Relations. *Visnyk Taras Shevchenko National University of Kyiv*. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/ilosofija_politologija/articles/fedyna-s-r-theories-of-peace-in-the-system-of-scientific-research-of-internatio_17205.pdf (Accessed: 10.01.2018)
13. Dodonov R., Kovalskiy Hr., Dodonova V., Kolinko M. Polemological Paradigm of Hybrid War Research. *Philosophy and Cosmology*. Volume 19. 2017: 97-109.

© Ковальський Григорій

Надійшла до редакції 12.01.2018

СХІД № 2 (154) березень-квітень 2018 р.